

УДК 369.013

ЛАНЦЮГ: СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА – СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ – СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сотнікова Юлія Володимирівна, к.е.н., доцент, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, місто Харків, Україна

Анотація. Проведено аналіз взаємозв'язку понять соціальної безпеки, соціального захисту та соціального забезпечення та визначено особливості їх використання в вітчизняній та закордонній літературі.

Ключові слова. Соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальна безпека, громадяни.

Поняття соціального захисту властиве будь-якому суспільному ладу і на різних історичних етапах відрізняється лише формами та дієвістю. Складне макроекономічне становище сучасного суспільства, спад економічного розвитку призводять до значного зростання соціальних негараздів, таких як безробіття, втрата прибутку, бідність, зменшення витрат на фінансування заходів охорони здоров'я та освіти. Протистояти цим явищам може лише суспільство, в якому створено надійну систему соціального захисту.

Згідно з Конституцією України (ст. 46), громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Проблемам соціального захисту присвячено низку міжнародних нормативно-правових актів. Так, у частині I Хартії основних прав трудящих Співтовариств ЄС, є п. 12, який має назву "All workers and their dependents have the right to social security", що перекладається як "усі працівники та їх утриманці мають право на соціальну безпеку" [2].

Ще одним міжнародним нормативно-правовим актом, який регулює питання соціального захисту населення, є Конвенція № 102 МОП «Про мінімальні норми соціального забезпечення», яка перекладається як Social Security (Minimum Standards) Convention [3].

Таким чином, міжнародні законодавчі акти використовують термін "social security", який у вітчизняній літературі трактується по-різному: і як соціальний захист, і як соціальне забезпечення.

Проте ці два терміни не є тотожними. У широкому розумінні соціальний захист становить зміст соціальної функції держави і є системою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі. У такому разі йдеться про всі заходи держави, спрямовані на забезпечення її соціальної функції. У цьому аспекті елементи соціального захисту притаманні різним сферам суспільних відносин, у яких реалізуються соціальні права громадян, - сферам застосування праці, соціального страхування, соціальної допомоги, охорони здоров'я, освіти, житлової політики [2].

М.О. Буянова вважає, що соціальний захист більш широке поняття, і хоч основні питання соціального захисту громадян належать до права соціального забезпечення,

соціальний захист здійснюється також і за допомогою інших галузей права – трудового, цивільного, житлового, сімейного, екологічного права та іншими галузями права [4].

У вузькому сенсі розуміння соціального захисту становить власне соціально-захисну діяльність держави щодо забезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків.

Зокрема, в літературі система соціального захисту населення визнається системою більш високого порядку, що включає як складову систему соціального забезпечення, а державне соціальне забезпечення розглядається як гарантія соціального захисту населення [2].

Таким чином, соціальне забезпечення є основним способом соціального захисту населення при настанні соціальних ризиків.

Повернемося до терміну, який використовується в міжнародних нормах. На думку автора, цей термін, “social security”, має значно ширше значення, ніж «соціальний захист» та «соціальне забезпечення», які використовуються для його перекладу.

На думку автора, його дослівний переклад має звучати як «соціальна безпека». Визначення сутності цього терміну проводилося багатьма вітчизняними науковцями та дослідниками.

Насамперед, доцільно зазначити, що визначення соціальної безпеки в Україні не закріплено на законодавчому рівні. Профільний закон «Про основи національної безпеки України», хоч як дивно, містить лише максимально узагальнене, а, отже, фактично не прийнятне для практичного використання визначення терміна «національна безпека» без розкриття сутності його (терміну) складових [5].

Проте термін «соціальна безпека» зафіксовано на нормативному рівні. Так, згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України «соціальна безпека – це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найваж-

ливішої складової економічного потенціалу країни».

Надвелика кількість визначень соціальної безпеки сучасними українськими науковцями позбавляє їх поодиноким аналізом можливості і сенсу. Аналіз сукупності його визначень доводить, що їх абсолютна більшість містить у своєму складі як базові (обов’язкові), так і додаткові (необов’язкові) елементи. На думку автора, досить вдалою, максимально узагальненою та гранично коректною є трактовка терміну «соціальна безпека» О.П. Ковалем, яку він наводить у науковій доповіді «Соціальна безпека: сутність та вимір» – це відсутність загроз здоров’ю та життю людини. Її складовими є соціально-економічна, соціально-політична, соціально-біологічна та інші підвиди соціальної безпеки.

Проведений аналіз дозволив виявити наявність трьох основних понять, які характеризують рівень і стан соціального розвитку життя населення, а саме: соціальний захист, соціальне забезпечення та соціальна безпека. На рис. 1 зображений взаємозв’язок цих категорій.

Таким чином, всі ці терміни характеризують стан соціальної сфери в країні, та пов’язані між собою, як матрешки, - один входить до складу іншого.

Найбільш загальним, базовим терміном, є соціальна безпека, яка трактується з двох точок зору: як відсутність загроз життю людини в країні, та відсутність загроз національній безпеці з боку власних громадян. Цей термін включає в себе всі аспекти соціального життя людини.

Наступним за своїм змістом є термін соціальний захист, який, в свою чергу, включає соціальне забезпечення. Соціальне забезпечення є складовою системи соціального захисту і виконує функцію накопичення та розподілу коштів соціального захисту, призначених для соціальної допомоги, виплат по соціальному страхуванню та ін. Найбільш загальним, що поєднує всі ці поняття, є кінцева мета – збереження загальноного добробуту нації.

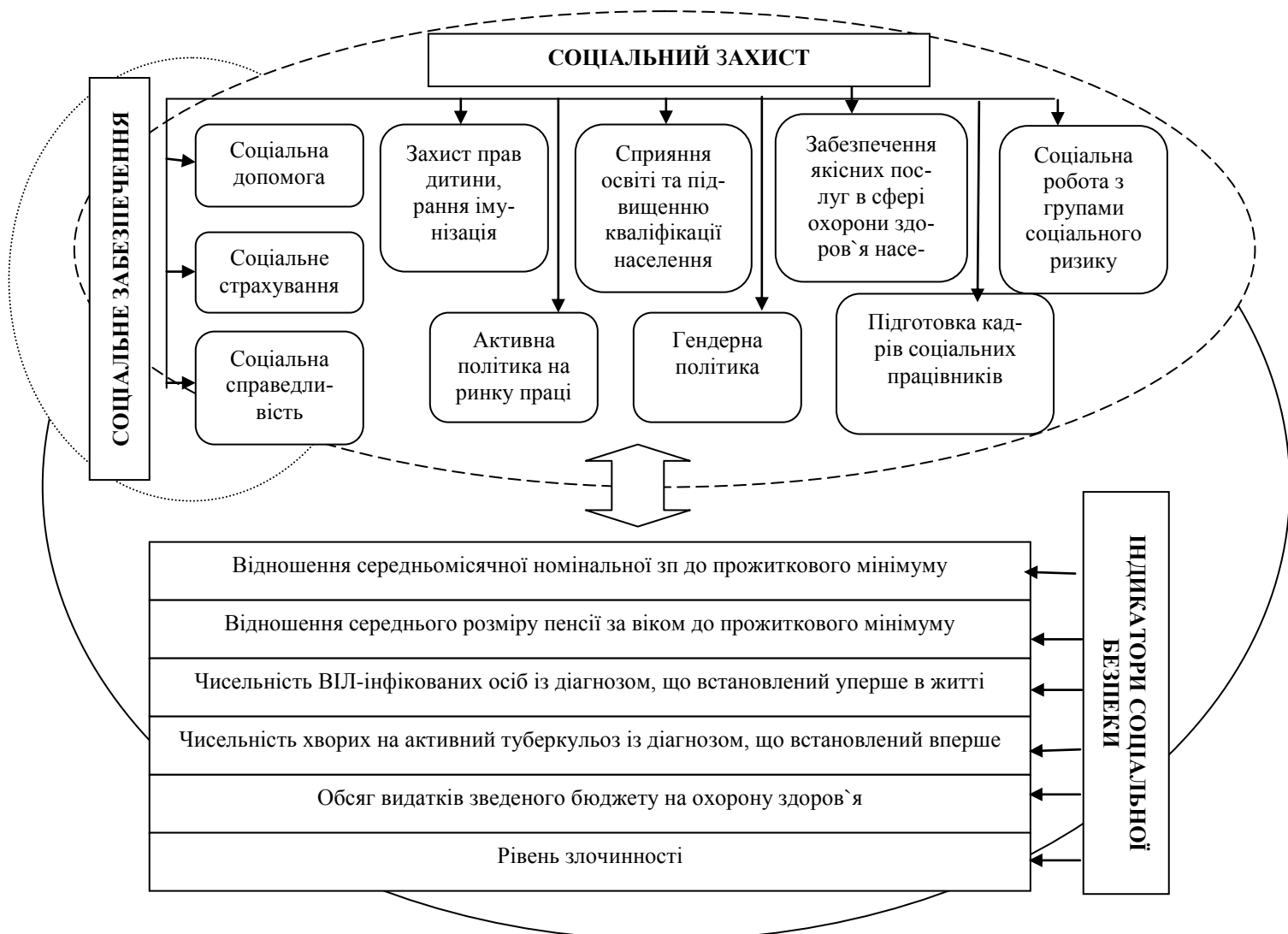

Рис. 1. Взаємозв'язок категорій «соціальний захист», «соціальне забезпечення», «соціальна безпека»

Список використаної літератури

1. Конституція України, ст. 46. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kodeksy.com.ua/konstitutsiya_ukraini/statja-46.htm
2. Болотіна В.Б. Право соціального захисту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/15970122/pravo/sotsialniy_zahist_u_krayini_ponyattya_struktura
3. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312247
4. Право социального обеспечения: Учеб. пособие / Под ред. К.Н. Гусова. – М.: Проспект, 1999. – С. 11–12.

5. Коваль О.П. Соціальна безпека: сутність та вимір / О.П. Коваль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/2016_nauk_anal_rozrob/social_bezpeka.pdf

Автори

Сотнікова Юлія Володимирівна, доцент, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Yuliia.Sotnikova@hneu.net).

Тези доповіді надійшли 02 лютого 2018 року.

Опубліковано в авторській редакції